

Br. 9.

U Zagrebu, mjeseca rujna 1900.

God. III.

HRVATSKI PLANINAR

Viestnik „Hrvatskoga planinarskoga društva“ u Zagrebu.

Josip Torbar.

Kad smo u svečanostnom svezku »Hrvatskoga planinara« orisali u kratko život i zasluge Josipa Torbara kao drugoga predsjednika »Hrvat. planinarskoga društva«, nismo se nadali, da nam se bude tako brzo rastati sa plemenitim ovim planinarom, sa žarkom i plemenitom dušom Torbarovom.

Dobri ga je Bog pozvao pred priestolje svoje 26. srpnja t. g., a silna povorka, koja ga je izpratila na Mirogoj ne samo da mu je odala zasluženo poštovanje, već je očito iztakla, kako cieni osobitog rodoljuba, znanstvenog marnika i odličnog muža.

Josip Torbar podignuo si trajan spomenik u željeznoj piramidi na Sljemenu, pa kao što je trajno gvoždje njeno, tako će biti trajna i zahvalna spomen pohranjena u srdeima hrvatskih planinara i »Hrvatskog planinarskog društva« na drugog mu predsjednika.

Slava Josipu Torbaru !

Da li je Lika za planinarstvo podobna i kako bi se ono u njoj dalo razmahati?

Napisao prof. Drag. Franjić — (Gospić).

Lika ima najviše planine u cijeloj Hrvatskoj i Slavoniji, a te su Velebit, Plješivica, Mala Kapela i nešto od Velike Kapele, da i ne spominjem pri tome veliki broj njenih drugih gora, brda i glavica, koje su se oko tih planina nagomilale. Velebit i Plješivica zatvorili su Liku s jugo-zapadne i sjeveroistočne strane, a Mala Kapela s Ljubovom i Vrabačkom stazom udarila je sa sjevera, te rastavila Liku i Krbavu.

Velebit se odlikuje svojom velikom duljinom (166 km.) i visinom (do 1760 m.), ali i malom širinom (upoprijeko do 14 km) i znatnom strminom. Po tome se vidi, da je Velebit za planinarstvo podoban, ali spor i naporan. — Plješivica nije duga ni za pô Velebita, ali je od njega šira skoro za 4 km. i nešto položitija. Po tome je ona za planinarstvo podesnija od Velebita. — Velika je Kapela kratka (72 km.), ali je široka (32 km. upoprijeko), razmjerno dosta niska (do 1533 m.) i razgranjena. Po tome svemu je ona za planinarstvo »uajprikladnija«. — Mala Kapela s njezinim nastavcima (Ljubovom i Vrebačkom stazom) ne ističe se ni s čime, te će u planinarstvu nezнатnu ulogu igrati — izuzev privlačivost i znamenitost Plitvičkih jezera.

Velebit znatno nadmašuje ne samo svojim obujmom (1796 km^3), već i svojom popriječnom uzvisinom cijele mase (790 m), kao što i popriječnom visinom glavnoga bila (preko 1300 m.) sve ostalo gorje Hrvatske i Slavonije. On je naša najgorostasnija planina, što mu već i njegovo lijepo ime jasno pokazuje. Po tome će Velebit znatan broj posjetilaca razne ruke sveudilj privlačiti. Kako uzvisinom i ogromnošću svoje mase, tako i popriječnom visinom svojih vrhova (1372 m.), ostavlja Velebit daleko ispod sebe sve izokolno gorje. On odmah u svom zametku prkos i samom Jadranskom moru, jer nema gotovo nikakvih zatona i zaliva. — Velika Kapela pak ne diže se tako visoko svojim glavnim bîlom (1066 m.), ali se na sve strane znatno raširuje, krije dražesni Bakarski zaliv, te više polja i poljana, koje joj još većma planinarsku vrijednost podižu uz laki dolazak po željezničkoj pruzi. — Plješivica zaostaje mnogo više svojim obujmom (1418 km^3) za Velebitom, nego li svojom visinom glavnoga bila (1259 m.), dočim se Velika i Mala Kapela s njenim nastavcima po obujmu Velebitu približuju, ali visinom ostaju daleko i za Plješivicom.

Razmotrimo li napomenute planine napose, vidjet ćemo, da se Velebit u glavnome može na dvoje razdijeliti, i to na sjeverni dio od Vratnika (698 m.) do Starih vrata (927 m.), i na južni dio od Starih vrata do Zrmanjskog klanca (603 m.). Glavno bilo sjevernoga Velebita udara skoro sasvim meridionalnim smjerom, te se nastavlja neposredno u jugo-istočnom transverzalnom smjeru glavnoga bila južnoga Velebita. Glavno bilo sjevernoga Velebita odlikuje se dija-

gonalnim kosama južno-istočnoga pravca. Janjča kosa veže sjeverni Velebit s Malom Kapelom i njenim nastavcima, te pregradjuje Ličko od Gackoga polja. Južni Velebit suprotno sjevernomu ne razgranjuje se ni na jednu stranu, ali se za to u visinu najviše diže i tim dakako otešćuje k sebi pristup s Ličkoga polja.

Cjelokupni Velebit, kao i Velika Kapela, drži se neprestance morske obale od Vratnika do Zrmanjskoga klanca, a to će znatno unapredjivati planinarske ulaze na Velebit. Najviši vis sjevernoga Velebita ne nalazi se upravo na njegovu glavnom boku, nego izmedju njega i Nadžak bila i to dosta daleko od mora, a to je Veliki (1667 m.) i Mali Rajinač (1699 m.).¹⁾ Na glavnom boku sjevernog dijela Velebita najviši je vrh sjevero-zapadno od Maloga Rajinca, te je visok 1677 m. (imena mu još ne doznado) i Goli vrh (1670 m.), južno od Zavižana gornjega (1638 m.), a istočno od Ružanskoga vrha (1638 m.) Sjeverno od Gornjega Zavižana diže se Plješivica velebitska do 1653 m., a 1623 m. visoki Zečjak istočno od Jablanca. Na sve su ove vrhove uzlazi »dosta dugi i naporni«. — Najviši vis južnoga Velebita, Vaganski vrh, na jugu od sela Medka, uspinje se do 1758 m. Od njega jugo-istočno zaoblilo se Sv. Brdo (1753 m.), a sjevero-zapadno ustobočio se vrh Badanj (1639 m.) i gola Visočica (1619 m.). Mnogo čara i divote nudaju vidici s Velebita u svako doba godine i dana, a ponajpače pri izlasku i zalasku sunca, koje tada kao da pozlati valovlje Jadran-skoga mora! Velebit prema svojoj ogromnosti ima pre malo sela i zaselaka, koji planinarstvo unapređuju.

Glavno bilo sjevernog dijela Plješivice ima jugo-istočni smjer, a za tim kreće sasvim na jug, da se što prije sastane s Velebitom i Dinarom. Plješivica ima svoje težiste i najviši vis u vrhu Ozeblinu (1657 m., sjevero-zapadno od Donjega Lapca. Sjevero-zapadno od Ozeblina diže se vrh Gola Plješivica (1649 m.) i Trovrh (1646 m.). Gola je Plješivica prvi i jedini vrh ličkog gorja, na kojemu je — zauzimanjem velikog župana B. pl. Budislavljevića — godine 1892. podignuta kućica za odmor i konak turistima i planinarama. S Gole Plješivice krasan je izgled na raznoliki i raznobojni ponajviše plavetni niz Plitvičkih jezera, pa i na sve ostale strane oko Plješivice. Plješivici kao i Maloj Kapeli sa nastavcima zatvara Velebit sasvim pogled na more. Plješivicu oživljaju dosta velika sela (i njihovi seljani) kao: Zavalje, Dobroselo, Donji i Gornji Lapac, Mazin, Bruvno, Visuć i dr.

Glavno bilo Velike Kapele nastavlja se u istom t. j. jugo-istočnom smjeru u Maloj Kapeli. Najviši vis glavnoga malo-kapeljskog boka diže se u Seliškom vrhu do 1280 m. Mala Kapela ogradijuje s Velikom Kapelom: Brinjsko polje, Križpolje, Crnačko i Stajničko polje, a sa Plješivicom: Krbabu, Bijelo polje i Koreničko polje. — Po visini najviših vrhova zaostaje Seliški vrh skoro za 480 m. za Vaganskim vrhom. I najviši vrh Plješivice manji je više nego 100 m. od najvišeg vrha Velebita, dočim Mala Kapela po svome najvišem vrhu zaostaje za

¹⁾ Mali je Rajinac u istinu za 32 m. viši od Velikog Rajica, ali od njega tanji i opsegom manji.

Velikom Kapelom za 253 m. Po broju i visini vrhova napomenutih planina ima dosta izgleda i prilike za uspješan razvoj našeg planinarstva.

Tako se eto, pošavši od pojedinih sastavina ličkog gorja s njihova najnižeg dijela t. j. s njihove podine ili podnožja, što se diže od morskoga žala, postepeno uspesmo na njihove najviše visove, na njihove vrhove. Sada mi još preostaje, da s nekoliko riječi nadopunim vanjski izgled toga gorja, da nam napomenuto prikazivanje bude što jasnije i to ponajviše radi njegovih planinarskih prilika.

Velika Kapela i Mala Kapela s nastavcima ponajviše su ravnjačkog karaktera, a Velebit i Plješivica su prave u dulj protegnute gore s izrazitim glavnim bílom. Za karakteristiku prelaženja ovoga gorja u okolinu moram spomenuti, da Velika i Mala Kapeta prelaze s usporednim sjevero-istočnim prigorjem u humlje i brdine, a Plješivica se k Uni strmo ruši. Velika se Kapela spušta tavanasto k moru, a sjeverni Velebit k njemu strmo pada. Istočna (kopnena) se strana sjevernoga Velebita postepeno po malo snizuje k Gackom i Ličkom polju i to baš protivno zapadnoj strani, na ime: što južnije, to položitije. Kod južnoga je Velebita sasvim obratno. On s početka pridržaje strminu sjevernog Velebita, te postaje za tim s morske strane, krećući prema jugo-istoku, sve položitiji, ali se za to u svojoj cijeloj duljini k Ličkom polju strmo ruši. Južni dio Velebita upravo se najviše ostrmljuje iznad Ličkoga polja, a sjeverni dio Plješivice iznad Koreničkog polja.

Pri razmatranju obujma, opsega i obličja pojedinih gora moramo se osvrnuti i na njihovu prohodnost i njihove prirodne darove, koji putnike i planinare ponajviše k sebi privlače. — Gore i brdine velike su zapreke u svakidanjem saobraćaju, s toga se u njima i traže najzgodnija i najlakša mjesta za prelaženje. Takva su mjesta: razvale, prosjekline, usedline i oplavine gorskog bíla. Preko najzgodnijih i najlakših mjesta za prelaženje izgradjuju se podesne saobraćajne ceste i željezničke pruge. Veličina i oblik gorskih prijelaza od velikog su zamašaja za živahni promet, saobraćaj i planinarstvo.

Ako se želi i hoće upoznati prohodnost cijelog koga predjela, treba u glavnome gledati na obliče tla, na relativnu visinu prijelaza izmedju saobraćajnih mjesta i na medjusobnu udaljenost tih mjesta. Sto je raznoličnije obliče koga kraja i što je veća razlika u relativnoj uzvisitosti njegovih pojedinih običnih dijelova, to mu je i prohodnost slabija i napornija. — Ličko gorje ima samo, kako vidjesmo, osrednju visinu, ali je teško prohodno, jer je zatvoreno t. j. u vijence spleteno, a prijelazi su mu razmjerno visoki i strmi. Osim toga vrlo je malena i srednja osovna razvritost toga gorja. U Lici se ne snizuje ni jedan prijelaz, preko koga vodi gradjena cesta, ispod 698 m. visine nadmorske (Vratnik iznad Senja), dočim ima mjesta, gdje se cesta uzvija do 1412 m. iznad mora, i to na putu preko Velebita na Velikom Alanu (put iz Jablanca na Štirovaču). Pri tome se ni to ne smije zaboraviti i napomenuti, da je velebitsko bílo na sve strane i na razne načine ispronaljivano, pak puno dubokih i strmih uvala, koje

njegovu prohodnost najviše otešćuju. — Lika svojim položajem nadvisuje u opće okolne predjele, stoga su izlazi iz Like niži i lakši, nego ulazi u nju. Istočni izlazi prema Bosni ipak su lakši, nego zapadni izlazi prema Primorju. Kod Velebita na priliku je razlika duljine uzlaza i slaza u Liku malo ne dvostruka ili trostruka. Nutarnji su uzlazi dakle mnogo manji nego vanjski. — Prekogorski saobraćajni i prometni putevi jesu u opće u hrvatskom krševitom gorju i dosta teški i dosta dugi.

Osim toga treba i to na um uzeti, da ako hoćemo od mora preko Like prelaziti, to moramo po dva puta, pače i tri puta gorske prevje prevaljivati, jer treba da prijedjemo po dva i tri gorska niza. Ta je pojava vrlo karakteristična po cijelo hrvatsko krševito visočje. — Za tešku prohodnost ličkoga gorja i to je od velikoga zamašaja, što mu vode pripadaju dvima porječjima i to jadranskom i crnomorskom, a izmedju njih se stere područje zatvorenih poljana, polja i dolina. — Ova kratka karakteristika saobraćajnih i prometnih prijelaza u Lici bjelodano nam je predočila, kako je teška i spora prohodnost u ovim gorskim i krševitim predjelima Hrvatske.

U krajevima, gdje nema lahko pristupna mora, plovnih rijeka i željeznica, tamo su dobre i lahko prohodne ceste vrlo nužne za svakidanji saobraćaj, promet i trgovinu. To ponajviše vrijedi za našu Liku, koja ima u istinu dobre ceste, ali ju je gordi Velebit sa sinjim morem nemilo rastavio, u njoj su rijeke nezнатне ponornice, a od željezničke pruge nema u njoj još ni glasa! Iz svega se ovoga može jasno razabratи, da je u cijeloj Hrvatskoj i Slavoniji najteži i najskuplji saobraćaj s Likom, a tome može jedino zgodno izvedena željeznička pruga pomoći, koja će ujedno i planinarstvo u Lici znatno podignuti.

Prispodobimo li dalmatinsko i herceg-bosansko gorje sa planinama u Lici, vidjeti ćemo, da njihovo gorje ima veću popriječnu (srednju) nadmorsklu visinu, nego ličke planine, ali ono gorje ima relativnu visinu manju, s toga i nije saobraćaj u Dalmaciji i Herceg-Bosni tako težak, kako nam to prvi pogled na kartu pokazuje. Tamo je dakle obratan slučaj od Like. Saobraćaj je naime s Likom teži nego u Lici samoj, a i to je na znatnu štetu planinarstva, jer se svijet u Liku teško upućuje, akoprem ona ima na glasu prirodnih krasota i osebina razne vrsti i to u prvom redu raznolike špilje — pećine i svakojake provalije. S Likom bi još i gore bilo, da joj nije njenih polja i dolina.

S jugo-zapadne strane Velebit, a sa sjevero-istoka Ljubovo, Vrebačka staza i Resnik planina zatvaraju 460 km^2 prostrano Ličko polje, pred koga se s istočne strane pružilo 57 km^2 veliko Krbavsko polje izmedju Ljubova i Vrebačke staze sa zapada i Plješivice s istoka. Na sjeveru Ličkoga polja uvalilo se je 80 km^2 prostrano Gacko ili Otočko polje izmedju Velebita s jugo-zapada i Male Kapelle sa sjevero-istoka. Od ovih polja je najviše ravno Krbavsko polje (oko 650 m. nadmorske visine), a najniže vodom obilno Gacko polje (oko 460 m.). Ličko brežuljkasto polje leži gotovo u sredini ovih dvaju polja i po namještaju i po visini (oko 560 m.). Ličko je polje gotovo za 6 puta veće od Gackoga polja, a za 8

puta nadmašuje površinu Krbavskog polja, pak stoga i jest u tome cijelom predjelu (od kojih 6212 km^2) prevladalo ime »Lika« već od davne davnine. Toga se običaja nazivnog i ja držim u ovome svome razmatranju.

Ličkom polju na sjevernom domaku leži 23 km^2 veliko Kosinjsko i Lipovo polje, u kojemu se gubi u ponore rijeka Lika (u 500 m. nadmorske visine). Oko toga polja rodi dapače i vinova loza, koja daje kiselasto vino. — Oko Krbavskog polja ima četiri omanja polja, koja su ojednake veličine (oko 11 km^2) to: na jugo-istoku Donjo-lapačko polje (oko 580 m. nadmorske visine), na sjeveru Koreničko polje (oko 660 m.) izmedju Male Kapele i Plješivice, a sjeverozapadno od ovoga Pusti Perušić (oko 750 m.) Na jugo-istoku od Krbavskog polja nalazi se Mazinsko polje (oko 820 m.) u Plješivici. Za tim ima nekoliko polja, koja mjere samo po 6 km^2 , kao: Brinjsko polje (oko 480 m.) i Križpolje (oko 560 m.), pak Crnačko i Stajničko polje. Ta su polja sjeverno od Gackog polja izmedju Velike i Male Kapele. Za tim je Jeseničko i Plaško polje na sjevero-istoku od Gackog polja u Maloj Kapeli, a Bijelo polje (oko 620 m.) na sjevero istoku Krbavskog polja u Plješivici. Sva ostala poljica i doline imaju ispod 6 km^2 . — Velika Kapela ima najviše polja, a za njom Mala Kapela i Plješivica, dočim Velebit nema nikakvih polja, nego samo plane, poljane, doline doce, dulibe (duljebe), duplja, drage, škipine, korita i dr.

U Lici su polja od velike znamenitosti, jer samo njih možemo brojiti i uzimati kao izrazitije medje pojedinih gorskih sklopova. U ovom su kraju obično polja ljudska staništa i kulturna stjecišta. Ta su polja ponajviše opasana šumovitim kosama i planinskim ograncima, koji ima šalju potoke i rijeke, da ih na tapaju sve dok ne naidju na kakvu bezdan ili ponor, u kojemu se gube, da ih za uvijek ne stane, ili da se opet na drugom mjestu na novo pokažu i da opet iščeznu ili se kamo sliju. Karakteristično je i to, da su ovdješnji predjeli i rijeke istoga imena, kao na priliku: Lika, Gacka, Krbava, Korenica i dr.

Alpe zadivljuju svijet osobito svojim romantičnim planinskim jezerima, raznovrsnim malleričnim sniježnim vrhovima, raznolikim i vječnim ledom napunjениm točilama, u kojima premnoge alpinske rijeke i potoci svoj bujni život dobivaju. Ličko je gorje pak na glasu s visokih polja, plana i proplanaka, preraznolikih i nebrojenih dolina i dolaca, a ponajviše vrletnoga i gričevitoga gorja, koje u svome krilu krije mnogobrojne špilje — pećine, ponorne vode, ponore i bezdani, sve da i ne spominjem ona naša krasna i čarobna Plitvička jezera, kojima jednakih na daleko nema. Ta će jezera za sada ponajviše i doprinijeti, da se ljudi od rada, nauke i znanja upućuju u ovaj siromašni — ali zanimivi predio, u našu kršnu Liku! Kada pak željeznička pruga udari preko Like, to će Lika bez dvojbe sve to življa, naprednija i poznatija postajati, akoprem se već sada može predvidjeti, da će se malo velikih hrpa razmaženog planinarskog svijeta po Lici rasipavati i na dulje vremena u njoj zaustavljati, jer se tvrdog krševitog kraja, makar i zanimanja, pak sporog i brzo promjenljivog podneblja, makar i zdravog, čovjek prebrzo zasićuje, ako već nije na to od naravi privikao. — No to nas

ni najmanje ne smije zaustavljati u našem planinarskom radu i prosvjetnom nastojanju, jer nam i narodna pjesma pjeva:

Zeman gradi po Kotarim' kule,
zeman gradi, zeman razgradije!

Hrvatska planinarska podružnica »Visočica« u Gospiću i ostale podružnice po ličko-krbavskoj županiji imati će pune ruke posla, da svojoj domoljubnoj zadaći udovolje, budući je svrha podružnica i velika i obilna, a rad je malo s ko je strane jošter i započet. Družtvema pravila lijepo kažu, da je zadaća podružnica, da u vlastitom području što življe rade oko općeg poznavanja zemlje i domaće prirode, te da napose istražuju prirodne prilike svojega okoliša, da prokrčuju puteve na znamenite visove, da proučavaju i objelodanjuju prirodne krasote svojih krajeva, da u narodu pobudjuju i goje ljubav i zanimanje za prirodne krasote i dr. Sve su to opsežni zahtjevi i mučni poslovi, za koje treba i volje i mara i novaca i vremena i strukovnog raznovrsnog znanja i umjenja i to ponajprije za našu junačku Liku, koja je još malo ne »terra incognita« u naučnom svijetu skoro u svakom pogledu. — »Hrvatsko planinarsko društvo« bez dvojbe će malo po malo mnogo doprinijeti za pravo poznavanje hrvatskih zemalja, a njegov najstariji zasnovatelj B. pl. Budisavljević brižno nastoji, da se poslovanje ili rad planinarskih podružnica u njegovoj županiji što prije i što većma razmaše na korist poznavanja hrvatske domovine, a napose njegove rodjene grude Like i Krbave. Već tečajem lanske godine upravio je on na kralj. šumarski red u Otočcu dopis radi prokrčenja i izgradjenja puteva na znatnije velebitske visove. Evo sadržaja toga dopisa:

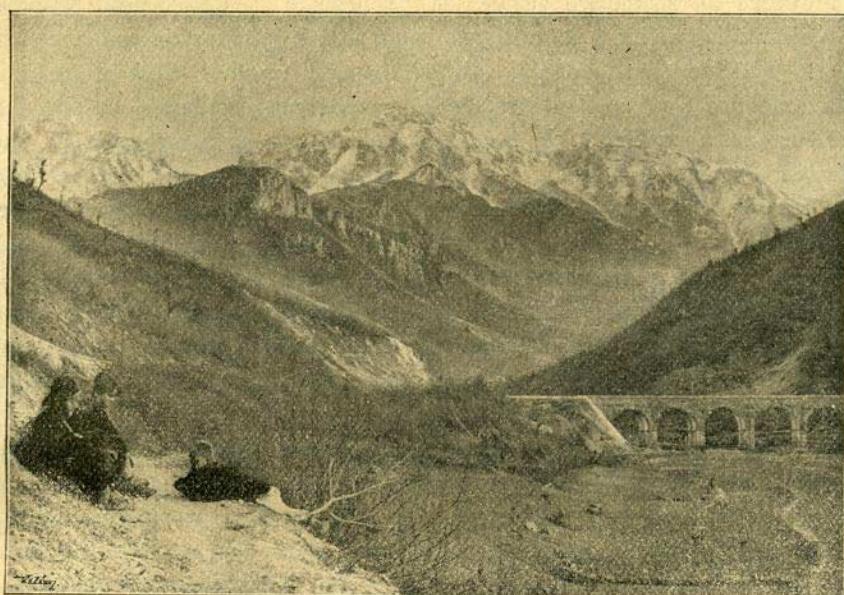
»Mojim nastojanjem otočela je tekom prošle godine ovdje svoje djelovanje »podružnica hrvatskog planinarskog društva«. Ova je podružnica od svoga osnutka do danas pribrala lijep broj članova raznih stališta. Već prvih dana, kako je podružnica u život stupila, pokušalo se je radi unapredjenja društvene svrhe pridjeti izlet na Velebit i to na njezin vrh Visočicu. Taj izlet bio je poseban užitak za sve članove, koji su na taj put pošli, a jesu ljubitelji prirode i njenih krasota.

Pristup na znatnije točke Velebita dosta je naporan i to osobito za manje vješte hodce, kojih da bogme i u ovom društvu imade. — Poznato je da popravke šumske puteve po Velebitu već radi njihova uzdržavanja obavljaju svake godine šumski štetočinci. Tim prigodama moglo bi se uz male troškove i poteskoće izvesti i urediti i po koji put na velebitske visove, koji su osobito važni za izglede na Ličku ravan, na Dalmaciju, sinje more i njegovo otoče!

Najznatnije planinarske točke na Velebitu jesu: Visočica, Vaganski vrh i Sv. Brdo. — Iz Čitluka i Divosela vode šumske putevi k Visočici, ali ne dosiju do njezinih najviših vrhunaca. Iz Medka i Raduča vode takodjer nogostupi k Vaganskom vrhu, ali su slabo prohodni. Isto tako udaraju nogostupi i iz Raduča i Sv. Roka na Sv. Brdo. — Od Vaganskoga vrha trebalo bi urediti puteljke do ceste, što ide niz vodu Paklenicu u Starigrad (u Dalmaciju). Dobro bi bilo i po sljemu velebitskog bila prokrčiti stazu izmedju Visočice i Vaganskog vrha i

Sv. Brda! Napokon bi od prijeke potrebe bilo, da se čim prije izgrade nužne lugarske kuće na Jelovcu i Oglavinovcu, a osim toga mogla bi se na prikladnim mjestima smjestiti još po koja lugarska kućica ili stan. Takve kućice ili stanovi dobro bi poslužili i šumskom redarstvu, a i po planinare bi bili od velike vrijednosti, kad ih kakvo nevrijeme na izletima zateče ili iznenadi.

Sve bi te radnje bile i potrebite i korisne ne samo po šumsko gospodarstvo, nego i po naše planinarstvo, jer bi u velike unapredjivale našu planinarsku svrhu: da svijet iz bliza i daleka upozna rijetke prirodne krasote veličajnoga Velebita. Kako je u slavne uprave kr. šumskog ureda u Otočcu ne samo dobre volje, već i snage, da šumske štetočince i za napomenute radeove upotrebi, to se

Pogled na planinu Prenj u Hercegovini.

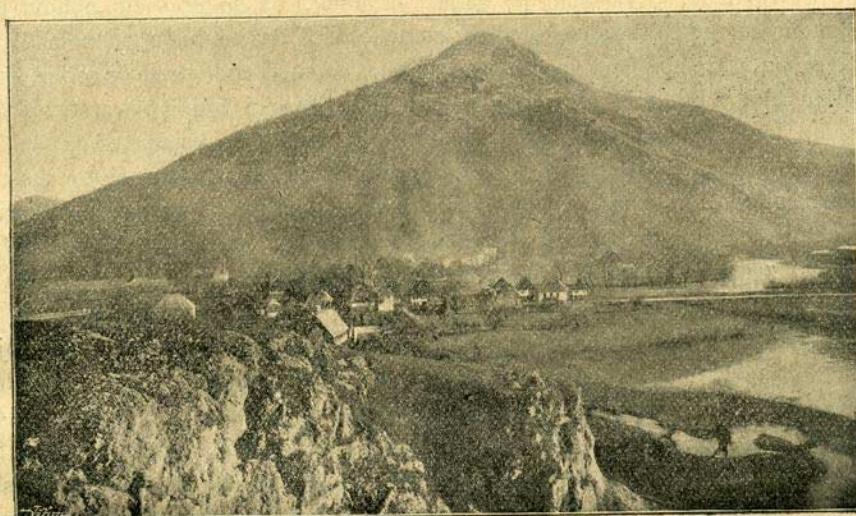
je pouzdano nadati, da će ona sa svoje strane u tom pogledu hrvatskom planinarstvu dragovoljno u pomoć ruku pružiti, te time u velike na zahvalu obvezati ne samo hrvatsko planinarsko društvo i njegove podružnice već i brojne posjetioce ličkih prirodnih darova i osebujnosti!«

Kr. šumski ured u Otočcu pokazao se je spremnim, da se odazove napomenutim potrebama i željama, te je obećao, da će prema raspoloživim sredstvima nastojati, da se već postojeće ceste i putevi poprave ili da se novi izgrade, koji se mogu u sklad dovesti s probitcima šumskoga gospodarenja.

To bi dakle bio glavni poticaj, da se u Lici »prokrčuju putevi k znamenitim točkama«. No još glavniji zadatak hrvatskih planinarskih podružnica leži u tome, »da istražuju prirodne prilike svoga okoliša i da polučene uspjehe priop-

ćuju središnjem odboru u Zagrebu. Za taj posao treba upravo tražiti i spremnih i voljnih i marnih i imatnih i požrtvovnih ljudi i domoljuba, jer valjanim »istraživanjem prirodnih prilika svoga okoliša« možemo istom prikupljati pouzdanu gradju za pravi opis i oris cijele hrvatske zemlje i naroda. Po tome onda možemo i svoj i strani narod upoznavati i oduševljavati za naše prirodne krasote, koje će sigurno biti kadre da privuku veliki broj i planinara i putnika svake ruke u sve hrvatske zemlje i krajeve, medju koje od davne davnine pripada i kršna Lika!

Lika ima, kako vidjesmo dosta prirodnih uvjeta za živahan razvoj planinarstva, samo ju treba najprije željezničkom prugom presjeći, a tada će ostalim potreboćama same planinarske podružnice malo po malo moći odolijevati i na

Selo Jezero u Hercegovini.

kraj stajati, t. j. one će sve što bude za planinarstvo potrebno: graditi, unapredjivati i usavršivati. Dao Bog, da to što prije bude na boljak hrvatske zemlje naroda, a napose naše siromašne Like!

Put na sv. Geru.

Piše Rudolf barun Maldini.

(Svršetak).

Spomenuv tako najvažnije točke vidika s iztočnoga vrhunčića, mimošav srednji, dolazimo na malu, ravnu čistinu, gdje su 2 porušene crkvice: Sv. Ilija na hrvatskoj strani i sv. Gere na slovenskoj. Jedna je od druge udaljena kakvih

10 koračaja. Zidine do krova su im dobro sačuvane, dočim samog krova ni tornjeva nema. U sv. Ilijii raste javor drvo, a u sv. Geri brekinja.* Tlo crkvica puni su kamenja srušenih svodova, a rastu u njima kupine, koprive i drugo bilje. Na gladkom kamenju tih ruševina opažaš upisana imena posjetnika. Značajno je svakako, što je hrvatska kapelica na teritoriju slovenskom, a slovenska na hrvatskom. Narod hoće, da je tim imao biti uzpostavljen zalog većoj medjusobnoj ljubavi, slozi i bratstvu življa hrvatskoga i slovenskoga, da se tim vazda podsjećaju na zajedničku koljevku svoju u domovini, koju ostaviše, a ovdje pod raznim gospodarima nova sela saviše. Ujedno narod priča, da su obadvie crkvice Turci na svom haračenju ovim krajevima porušili. Oko kapelica vidjaš puno izkopanih jama, koje su djelomce radi tim prouzročene štete na sjenokošama zasipane i izravnane. U tradiciji je naime narodnoj, da su pradjedi njihovi u blizini kapelica u zvonovima zakopali crkveno blago, da ne bude plienom Turčinu i ostavili ga u zemlji, kad im Turčin porušio crkve, a njih same u roblje odveo. To dakle blago htjeli bi kopanjem mnogi lahkovjernici željni bogatstva da pronađu, od kuda i spomenute jame. Istinita je medjutim činjenica, da su Turci ovuda haračili i silu ljudstva u robstvo odvadiali. Nu, u kakovim je to snošajima sa omijenjenim tradicijama narodnim, nije lahkko, a možda i nemoguće na priečac bez dubljih studija ustanoviti. Vriedno je svakako, da se bar u najglavnijim crtama upoznamo historijskim naseljenjem žiteljstva na prostrana i široka bila oko sv. Gere i njezinog prigorja.

U knjizi XV. spomenutoga Valvasorovoga djela pripovedaju se vojne i četovanja turska, što zaredahu u Kranjskoj od god. 1469., a zemlju samu nemilice pustošiše. Turci se zalietahu s jakim četama u ove krajeve, a imenito : 1469., 1471., 1472., 1473., 1474., 1475., 1480., 1484., 1489., 1492., 1493., 1511., 1522., 1528. i 1529. god. Iz Bosne prodirahu ravnicom karlovačkom, dolinom kupskom, a odavde na sjever u dolinu rieke Krke, koja se prostire sjeverno Uskočkih planina, diljem podnožja njihova, od Novog mjeseta do utoka Krke u Savu. Ta je dolina bila ponajpače pozorištem njihova haračenja i pustošenja. Ništa manje nisu trpjeli ni predjeli oko Metlike, Crnomlja i Novog mjeseta. Osobito su kobne bile po Metliku na Kupi godine : 1408., 1431., 1469., 1511., 1547., 1575. i 1578., a po Kostanjevicu na Krki 1469. i 1575. Jedno i drugo je mjesto na podnožju sv. Gere ili Gorjanaca. Za tih i tolikih provala poginulo je i u roblje odvedeno malo ne sve onomjestno žiteljstvo, te je predjel ostao sasma opustošen i nenačušen, a na njihovim prolazima iz doline kupske u krčku i obratno, jasno je, da nisu ostali poštadjeni ni žitelji Uskočkih planina. Veli bo Valvasor, da je na ovim gorama prebivalo mnogo naroda sa svojom gospoštijom i tvrdjom Sichelberg i pridieljenim si kapetanom. Taj je Sichelberg, temeljem neosporivih dokaza, identičan s odkopanim zidinama kranjskoga Žumberka (Sichelberg) sa Ravnim

* Taj javor ciene stručnjaci na 100 godina. Ono drugo stablo »nije« brekinja, već je vrba macikovina, a ima od nje u svakoj kapelici po jedno stabalce od 18—22 cm. objama. Ur.

Kalovima, oko koga se još i danas jasno razpoznaju brazde negda na tisuće rali prostrana polja, što i Valvasor u svom djelu spominje. Sjeguran dakle dokaz, da je to bila velika naseobina gospoštije sichelberžke. Mjestopisno taj grad i Valvasor na istom mjestu opisuje, a nacrt u njegovom djelu sasma odgovara nacrtu odkopanih zidina.

Bivši u to doba prijedel taj, kako već i spomenusmo, sasma pust i nena-pučen uslijed nasilja turskih, a osobito oko god. 1530., prebjegoše radi tlačenja turorskoga turski slavenski podanici iz Turske u ove krajeve, a stališi im kranjski te puste krajeve doznačiše za naselenje. Odkazan im bude sav taj briegoviti predjel i područje spadajuće pod teritorij jurisdikcije kranjske, kako to još i danas stoji. Njih kao prebjegove prozvaše »Uskocima«, a bregovite one krajeve, što ih nastaniše »Uskočkom gorom«. Doselivanje prebjega odpočelo je 1530. godine, a prvo naselenje njihovo uzsljedilo je od 1532. do 1533. godine za kralja Ferdinanda I. Kasnija naselivanja bijahu u godinama 1535. i 1538., a do godine 1541. naselilo se već bilo 3000 žitelja iz Srbije i Bosne po gorjanskim gorama i drugim predjelima gorjanskoga podgorja u vojvodini Kranjskoj. Naselivanje nastavilo se i godina 1544. i 1547. Posljednje godine dapače tako mnogobrojno, da je izpravom kralja Ferdinanda u Draždjanima od 7./3. 1547. izrečena želja, da, kad se nabavi mehovski territoj u Kranjskoj, o čem se je već i radilo, da i žitelji nalazeće se na zemljištima oko grada Sichelberga kao starosjedioci, spasiv se turorskoga robstva, takodjer svoje posjede Uskocima ustupi, a u zamjenu preuzme izkupljeno založno dobro Mehovo. Tim htjedoše polučiti, da Uskoci budu što više vazda na okupu, da tako bude bolje učvršćena obrana medje, a oni spremni u slučaju potrebe za kralja i dom pohititi u rat, vješti turiskom ratovanju. Na vojničku su bili ustrojeni i podredjeni kapetanima, koje je plaćala blagajna vicedoma, koji je imao svoje sielo u Sichelbergu. Grad Sichelberg spominje se već u 9. i 12. veku. God. 1282. spominju mu se gospodari Sichenberchi, a godine 1335. već je gospoštija Sichelberg u posjedu vojvoda iz doma Habsburga.

Kad su tako naseljivani Uskoci po Kranjskoj, a imenito po gospoštiji Sichelberg, bio je čitavi kraj hrvatskoga Žumberka još sasma pust i nenapučen. Po hrvatskom su Žumberku Uskoke naselili god. 1538., na sjevernom naime dielu njegovu, dočim su južni već od prije napučili starosjedioci Hrvati rimokatolići. To potvrđuje izvješće bivše krajiske slunjske pukovnije od 21./8. 1838. br. 6166. Spomenuti nam je još, da je ondašnje uskočko područje slovensko bilo gotovo tri puta veće od hrvatskoga, pa je za to trebalo i više vremena i više prebjega za naselenje njegovo, nego za hrvatsko.

Tako smo dakle u kratko razmotrili naseljenje sadanjih žitelja Žumberka, u glavnom se upoznali njihovim upravnim uredjenjem i vidjeli, da su ih njihovi stari gospodari posjetili u njihovojo novoj domovini, da im polože račun, što ih odbjegoše, a na svojim haračanjima ni njihovih domaja, blaga ni ljudstva štedili

nisu, pa prema rečenom možemo vjerovati, da su one dvije kapelice turskom rukom razorene, jer im hramovi božji osobito zazorni bijahu.*)

Ostavimo sada to historijsko razmatranje, koje se čovjeku, kad stoji na kakovim starodrevnim ruševinama samo od sebe namiće, pa podjimo na zapadni vrhunčić, da u kratko razgledamo najvriednije točke vidika s njega.

Od kapelica ideš kakovih 20 koračaja ravnicom košenice, zalaziš onda u šumicu na slovenskoj strani. Njom se opet kakovih 20 koračaja vrlo nezнатно uzpinješ utrvenom stazom i dospiješ na glavicu toga vrhunčića, na kojoj se nalazi kržljavo bukovo drvo. Deblo je tanko, jedva $1\frac{1}{2}$ metra visoko, a onda se razgranala u više ravnih ograna. Ono je postrance izsjećeno poput stubišta, pa se uhvativ za ogranke njegove, tim stubištem lahko uzpneš na nju. Na mjestu, gdje ogranci izilaze, ima deblo mali kvrguljasti podij, popodjen sada daskama, da bez brige možeš na njem stajati. Ta je bukvica dakle piramidom, da ti okolne manje bukve ne spriječavaju sasma vidika, koje su se na vrlo strmoj obrežini tog vrhunčića naokolo poredale. Da nije toga stabalja, vidik bi bio sasma otvoreni prekrasan na slovenske zemlje. Smjeliji posjetioc može se još više uzpeti na ogranke te prirodne piramide, odakle* mu je vidik još ljepši i dalekosežniji.

Prema sjeveru i sjevero-izтоку vidiš opet dio Zagorja i Štajerske, te čitavu posestrimu Kranjsku. Liepo se opaža kod Briežaca u dolinu kršku strmo i naglo izničući hrbat, koji razstavlja dolinu, kojom protiče Sava, od doline rieke Krke. Krasno se širi gorje Snježnika i Triglava, izpretrgano uvalama, jarcima i dolinama u veće visove, dok ne predje u samo njihovo velegorje, a posuto je mnogim selima, liepim pojedinim sgradama, dvorovima imućnika i gospoštija i mnogim krasnim crkvama. U oči upada liepo mjesto Raka i kraj oko Mokronoga. Jasno se raspoznaje Snježnik, velebni Triglav i Turjak ravno prama zapadu te ogranci njihovi na jug s kočevskim planinama. Prekrasno je vidjeti trgovište slovensko Novomjesto, koje se amfiteatralno uzdiže na rieci Krki. Osobito je zanimiva dolina rieke Krke, puna zelenih i šarenih polja, dosta široka medja Uskočkim planinama i skrajnim ograncima slovenskoga velegorja, kojom se dražestno vijuga sama rieka, po njoj nazvana krčkom dolinom. Usred nje na ravniči i veliko je trgovište »St. Jarnej« ili »Bartholomej«, dočim se Kostanjevica na podnožju Gorjanaca za okukom gorskog ne vidi. Izpod sebe lievo vidiš pilanu, veliku sgradu sa visokim dimnjakom i drugim sgradama u sred velike uvale na maloj čistini, u formalnoj gorskoj guduri. Desno izpod sebe vidiš, gdje se obrežina vrlo strme i krševite strane Uskočkih planina razvalila u veliku ravnicu košenica, na rubu kojih se prama sjeveru nalazi novo sagradjena crkvica slovenska sv. Nikole (Miklauž). Tu vidiš drveća, koje ti se čini kao da

*) Spomenute historijske činjenice potvrđuju nam nadalje: Augusta Dimitra „Povjest Kranjske od najstarije dobe, pa do godine 1813.“, članak dr. Biedermann „Arhiv o domaćoj povjesti“ i članci Schumievi“ u Arhivu o domaćoj povjesti, „Povjest vojne Krajine“ od Fr. Vaničeka, te „Memorandum“ c. kr. austr. vlade od 1881.

mu je lišće lakirano.* Crkvica je na krasnoj, vidnoj točki, od koje ti je pogled prema podnožju gore sve ljeđi i jasniji. Put amo vodi s točke, gdje se sastaju sva tri puta iz Sošica na sv. Geru, a skreće desno preko medje slovenske u šumu, kojom se spuštaš, dok ne prispiješ na tu ravnu razvalinu. Pred samom crkvicom dodješ do močvare, za koju narod priča, da je ostatak ogromnog jezera, koje je nekoč svoje strahovite valove tako u vis bacalo, da su ga morali zatvoriti ogromnim željeznim balvanima i rešetkama, drvljem i kamenjem zazidati, da toliku množinu vode ne izbacuje, koja je prietila, da će cielo podgorje potopiti. Voda iz te močvare teče nekih par koračaja niže izvora u bezdano grotlo velike pećine, koja se dobro opaža. Kod kapelice, kod koje se obavlja više ljetnih proštenja, nalaze se i dvie drvenjare. Na podnožju gore, gdje se ista u tu ravnu livadu razvaljuje, prije nego se ta ravnica počima strmenito prema krčkoj dolini širiti, uočimo veliki, do $1\frac{1}{2}$ m. visoki, iza dna promjerom 1 m. deboj i šupljikast, a prema vrhu tubastiji kamen, poput šešira, što ga zajednički Slovenci i Hrvati zovu »Krvavim kamenom«. Liepo je opisana priča o tom kamenu u »Danici ilirskoj« od g. 1838., u broju 27. i 28. po Buchenhainu iz časopisa »Carniola«, a ima da bude pogranična medja radi pašnjaka izmedju Hrvata i Slovenaca, što je mnogi put izazvalo krvavih tučnjava medju njima. O tom kamenu pjeva i hrvatski pjesnik Jovan Hranilović i slavni povjestničar Radoslav Lopašić.

Slovenska strana Uskočkih planina nije ni u čem ravna hrvatskoj. Vrlo je strma, šikarasta, gudurasta, pjeskovita, jedva prohodna, bez paše i tratine, spuštajući se, izim ravnice kod sv. Nikole, upravo divlje u dolinu rieke Krke, a sa druge strane u većoj se mjeri u njoj odsieva pravi život velegradski.

Razdragan tako s čarnih krasota prirode i vidika, vratiti će se putnik, pun sladkih sanja i uspomena na uživane časove, natrag u Sošice, da bodri i potiče mnoge, koji su željni prirodnih krasota da posjete sv. Geru.

Uz slike.

Planina Prenj u Hercegovini. Planinari i putnici, koji su prošli kraj od Konjice preko Jablanice do Mostara, nisu mogli da se načude prirodnim krasotama i tvorevinama. Taj je kraj tako vanredne ljepote, da ga pero nije kadro da opiše. Od Konjice do Jablanice kraj je osobito bujan i plodan. Tu ima od voćaka: trešanja, šljiva, kestena, oraha i mnogo divljih krušaka. I kuće su ovdje mnogo pitomije, nego u drugim krajevima kršne Hercegovine. Osobit je položaj Jablanice, jer leži u krasnoj dolini, koju okružuju nebotične gore i planine. Sjevero-zapadno uzdiže se Raulja (1648 m.), zapadno Trinaca (2045 m.), dočim

* Bit će to božje drvce ili božikovina, koju zovu u Žumberku »Zimzelen«.

se straga uzdižu veličanstvene stiene Velike Čvrstnice (2227 m.), a zapadno gorda Prenj-planina, koja je najvišim vrhom Lupoglavom (2102 m.) zamakla u oblačne visine, te je još usred ljeta pokrivena sniegom. Sa zapadne je strane strma, sa iztočne položitija i bujna. Od mnogoga riedkoga bilja, kralji krševite stiene Prenj-planine i bjelolist.

Jablanicu zovu »planinarskim rajem«, pa je zemaljska vlada, shvativ važnost mjesta, sagradila hotel sa 19 soba, a na okolo uredila krasan perivoj. Od planinara dolaze u Jablanicu ponajviše Francezi i Danci i mnogi se je već vinuo na Lupoglav i Veliku Čvrstnicu, a medju njima i glasoviti botaničar dr. Engler. I za lovce je u onim krajevima Eldorado, znamenit je lov na divokoze, a u krajevima Prenja, Maharnice i Drežnice na medjede i brkute (Lämmergeier), najveću pticu grabilicu u Evropi. U Jablanici je i željeznička stanica, odkuda dolaziš željeznicom u Mostar.

Jezero kod Jajca tako je znamenito mjesto, da ga zovu »Bosanskim Mletcima«. Dolaziš do njega lievom obalom rieke Vrbasa, gledajući uz put glasoviti slap Plive. Selo leži na jezerima Plive posred drevnih hrastova, a u uzkoj dolini, koju okružuju šumoviti bregovi. Na kraju tamno zelena jezera ruši se voda preko pećina iz gornjega jezera, koje je 3 i pol km. dugo, a 600 metara široko. Jezera su odijeljena širokim šilom, a zrcali se u njima mrka Porica sa čunjolikim O tomalom. U selu živu Muhamedovci, njih do 600, koje u vičnom miru uzbunjuju sada poljetarci (Sommerfrischler), planinari i putnici, kojim je i ovdje bosanska vlada sagradila planinarsku kuću. Kad ovi odu, mogu žitelji po jezerima mirne duše ploviti i ribariti ili u gustim trsticima strieljati divlje patke.

Književne obznane.

Poziv na pretplatu. Napredak, polučen u svim granama znanosti zadnjih decenija, doveo nas je do uvaženog položaja u kolu naobraženih naroda, a rodio je obilnim i dragocjenim plodovima. Napredovanje naše knjige i razvitač naše znanosti opskrbiše nas obilnim gradivom, pa se je i zemljopis naše domovine pregnućem požrtvovnih radnika i potporom javnih prilika unapredjen, oteo tutorstvu tude znanosti. Nu što su nam pojedini radnici u geologiji, mineralogiji, klimatologiji itd. prikupili, trebalo je skupiti u prijeglednu cjelinu, da se tako stvari potpuna i pouzdana slika naše domovine. —

Ovo bi bio jedan razlog, koji bi dovoljno opravdavao izdavanje *Zemljopisa Hrvatske*, no spomenuti nam valja još i drugih.

Odavna upoznaje svi naobraženi narodi važnost zemljopisnih opisa, pa zato nalazimo u

svim zemljama knjiga, koje zadovoljavaju to potrebi.

Ne možemo tajiti, da smo u zemljopisu zastali te da su nas i susjedne nam zemlje pretekle u tom pogledu.

Da se otmemo postidnom ovom prikoru, da zadovoljimo našoj dužnosti, odlučismo izdati *Zemljopis Hrvatske*.

Vruća nam je želja, da narodu našemu podamo opis domovine u ruhu, koje će dostoјno biti naše prosvjete i naše znanosti.

Veliko i teško breme uzesmo na svoja ledja, jer se ne radi samo o tome, da dokazemo znanstvenu našu snagu, već treba i namaknuti velike troškove, bez kojih se *Zemljopis Hrvatske* dostoјno opremiti ne može.

Kada se odlučimo na tu veliku zadaću, da u vlastitoj nakladi izdamo *Zemljopis Hrvatske* — što je jedini put do naše cijeli — pouzdali

smo se u pomoć i zaštitu jednog našeg suradnika: »u narod hrvatski.«

Savjesno smo spremili sve što je za izdavanje *Zemljopisa Hrvatske* nužno. Od prvog početka našeg stručnog rada, a tijekom više od dvadeset godina bijasmo zabavljeni sabiranjem gradiva, proučavanjem literature i prirodnih priroda naših krajeva.

Nismo se žascali nijedne žrtve, kada smo se opet za korak mogli približiti ostvaranju naše osnove: da domovinu našu prikažemo u dobroj slici.

Napokon bijahu iza dugih godina neprekidnog rada savladane sve zaprijeke, knjiga spremljena i trebalo ju samo izdati.

Na Tebi je hrvatske narode, da si stvorиш spomenic svoje domovinske ljubavi, da uzmeš pod svoje okrilje sliku i prikazu onog, što Ti je najsvetiće: sliku domovine u *Zemljopisu Hrvatske*.

Pred duševnim će Ti okom niknuti svi krajevi domovine, upoznati ćeš ona mjesta, koja i predi posvetiše svojom krvlju, radosnim ćeš srcem pozdraviti krasote svoje domovine, kojima nas je priroda obdarila od silnog Dunava do sinje Adrije.

A nama će najsajnija nagrada biti, ako prihvatiš ovo djelo, u koje smo izlili svu dušu svoju, koje nam je kruna našeg rada: ovo je naša otadžbenička žrtva, koju doprinašamo našemu narodu i njegovoj prosvjeti, a čime da ga ljepšim darujemo, nego slikom mile domovine!

Zemljopis Hrvatske posvećujemo hrvatskomu narodu.

Na znanstvenom temelju, a lasno razumljivim slogom predočiti će *Zemljopis Hrvatske* prirodne prilike naše domovine i život našeg naroda. Prema tomu imati će knjiga dva odjeka; prvi će prikazati sliku tla, gore i nizine, naše rijeke, jezera i more, prilike zraka i podneblja, biljevni sag i životinje, a stvarne podatke nadopuniti će opisi zanimivih prirodnih pojava, pojedinih mesta i obitavališta pa naših običaja.

U jednu će dakle ruku *Zemljopis Hrvatske* biti potpuni zemljopisni opis naše domovine sa svim poučnim podacima i pomagalima, u drugu ruku će opisi podavati zanimive slike njenih krasota, njenog velikog prirodnog blaga, koje je kao Radoboj, Podsused, Lipik, Boka kotorska, Plitvička jezera itd, svakomu milo a na glasu i u tudjem svijetu.

Knjiga će biti prvi potpuni *Zemljopis Hrvatske*, izvor cijelog našeg zemljopisnog znanja, pomagalo i učevnik svima, koji se zanimaju za zemljopis, a zanimiva čitanka svakom rodoljubu.

U njoj će čitalac naći sve podatke o našim gorama, pećinama, rudama, visokim i niskim ravnicama, o nutarnjem sastavu tla i o njegovom vanjskom licu; o našim rijekama, močvarama, barama, jezerima i moru, vrelima i ljevkovitim izvorima, o našem uzduhu i podneblju, o rastlinstvu u nizini i na vrhu naših planina, o životinjama naših rijeka, mora i kopna.

Nadalje ćemo opisati život našeg naroda i kako se isti očituje u radu na kopnu i moru; kako se je naš narod porazmjestio po gorama i dolovima, kako stanuje, kako se veseli i rade, kako tuguje i plače.

Osim toga dodati ćemo zemljopisne karte u većem mjerilu sa političkom razdiobom i prirodnim prilikama domovine, a da budu statistički odnosa pučanstva, prometa, poljodjelstva, rудarstva itd, laglje razumljivi, prikazati će se posebnim slikama i diagramima.

Na koncu svakog poglavija, odsjeka i opisa, donijeti ćemo i popis literature, iz kog će se razabratи, kako nam je bogata zemljopisna knjiga.

Željni, da naše djelo učinimo pristupno cijelom narodu, da ga bude mogao svatko uz malenu žrtvu nabaviti, odredili smo mu veoma nisku cijenu.

Potpuno djelo zapremati će do 30 svezaka. Cijena će biti potpunomu djelu za izravne pretplatnike u Zagrebu dostavom u kuću 18 kruna, za izravne pretplatnike izvan Zagreba s poštom 20 kruna, a pošto je broj primjeraka ograničen i naklada točno odredjena, to će djelo poslje stojati 27 kruna.

Svaki će mjesec izaći po dvije sveske. Pretplata se prima najmanje na 10 svezaka, pa iznosi za pretplatnike u Zagrebu 6 kruna, za izvanjske s poštom 7 kruna 30 filira.

Ta pogodnost vrijedi samo za one pretplatnike, koji se pretplate kod nakladne tiskare Antuna Scholza u Zagrebu, koja prima pretplatu i obavlja otpremu našega Zemljopisa.

Svaki je pretplatnik obvezan cijelog djela preuzeti. *Tko sakupi 10 pretplatnika, dobiva jedan primjerak besplatno.*

Djelo će se prodavati i u svim hrvatskim knjižarama, te će mu biti knjižarska cijena po svesci 70 filira.

U Zagrebu, u jeseca kolovoza 1900.

Dragutin Hirc. Dr. Hinko pl. Hranilović.

Raznice.

Bjelolist u Hrvatskoj. Pod naslovom »Runolist na Velebitu« čitali smo 13. kolovoza t. g. u »Hrvatskom pravu« ovo:

»Koliko nam je poznato ova alpinska biljka nadjena je dosad u čitavoj Hrvatskoj samo na Rišnjaku, kraj Crnogluga, i na Bitoraju kraj

Mrkopolja. Sada možemo saobčiti, da je taj nježan cvjet stanovnik i nebotičnog Velebita. Proše sriede, 8. t. mj. uzpeло se maleno družvance Senjana na Zavizan (po štop. karti: Zavizanska kosa — a po narodu »Vučjak«), visok 1645 m. Dičan je to velebitski gorostas, komu tjeme sastavilo »vilovito stjenje«. Pod samim tjemenom, a na vedorom mu čelu, gdje moraš hvatati i rukom i nogom hoćeš li za korak više, na jednom će jedan član družvanca koliko ga grlo nosi: »Heurekal!, runolist! runolist! — Oh toga veselja! a kićenja kapa i šešira! Za čudo opazismo ovđe nešto neočišća. Dok na drugih gora — na Risnjaku i Bitoraju — ova biljka voli njihove sjeverne strane, ravizanskoj kosi okitila radje onu jugoistočnu. Nije li tomu kriva možda ljuta naša rana, silna bura, koja ovđe ponajsto riječi brije, pa se nježan runolist mrvu zaklonio? Pred nekoliko godina popesmo se na ravizanske susjede Plešivcu (1653 m.) i Rainac (1699 m.), dakle prilično više, ali tuj runolistu ni traga, prem su bili raznobojnim alpinskim cvjećem bogato izpisani. Ovdje prilažem dva cvjetka zavizanskog runolista.

K ovoj vesti nekoje nam je stvari dodati, a neke izpraviti, značući, da se svatko zanima za ovu prekrasnu alpinku, kojom si planinari tako rado kute svoje šešire.

Sa Velebita poznat nam je bjelolist već iz šestdesetih godina, kada je Likom putovao Ivan Zelebor, bivši pristav bečkoga dvorskoga muzeja. Tom se je prilikom uspeo i na Srnopac (ne Crnopac, Crnopac ili Crnopač), što se uzdiže 1386 m. visoko. Tu je našao »bjelolist« sa nekojim rijedkim alpinskim biljem i taj zanimivi nalaz priobčio u XVII. tečaju »Verhandlungen der k. k. zoologisch-botanischen Gesellschaft« u Beču.

Da bjelolist raste na Velikom Risnjaku (1538 m.) znalo se je već g. 1873., kad ga je sa toga vrha donio i među prijatelje razdielio Josip Ribička, bivši sumarski vježbenik u Crnom lugu. Od domaćih botaničara prvi ga je na tom zanimivom briegu ubrao 14. kolovoza g. 1877. Ljudevit Vukotinović i to objavio u Radu jugoslavenske akademije. 5. kolovoza g. 1878. ubrao sam ga i ja vlastitim rukom uz druge neke alpinke s kojima druguju na Velikom Risnjaku, akoprem ga imam i po kamenim obroncima Maloga Risnjaka lievo od Schlosserove livade, gdje smo ga našli lanske godine. Na slučištu sam, da je bjelolist i na susjednim vrhovima, pak sam ga u istinu našao 21. kolovoza g. 1883. na Velikom (1506 m.) i Malom (1427 m.) Snježniku. 14. kolovoza g. 1886. razveselio me bjelolist s mnogim drugim alpinkama

na vrhu Guslice (1344 m.) i na susjednom Medvrhu (1427 m.), sve to vrhovima kotara čbarskoga. Tu sam saznao od podšumara O., da bjelolist raste i na Jelencu (1442 m.) kod Gerova, kojega prama vrhu pokriva gusta šuma klekovine (*Pinus Pumilio, Krummholz.*) Lanjske godine, a 28. srpnja našli smo bjelolist na Bielinu stjenama u Velikoj Kapeli, kojom smo prilikom ubrali mnogo riedku bilinu. Krenuvši preko Velike Kapele u Novi saznašmo tamo od jednoga nadšumara da ima bjelolista u istinu na Burnom Bitoraju (1385 m.) kod Fužine i to na jednom malenom, u zabitnom mjestu izpod smreka, kamo čovjek nabasa samo slučajno.

Srnops, Risnjak, Veliki i Mali Snježnik, Gulslice, Jelenac, Medvrh, Bitoraj, Biele stiene i Zavizan do sada su poznata staništa za bjelolist u Hrvatskoj.

Krasnu ovu alpinku treba zvati bjelolist, a ne »runolist«, koje je ime uveo u knjigu po kojni Živo Vukasović. »Bjelolistom« zovu ga u Gorskom kotaru u Delnicama i Lokvama. Niemci zovu bjelolist »Alpen-Edelweiss«, dočim mu je znanstveno ime »Leontopodium alpinum« ili »Gnaphalium alpinum«.

D. Hirc.

Planinske razglednice izdaje planinsko društvo u Ljubljani i njegove podružnice, a najlepše su one podružnice radoljičke. Jedna preduče Triglav sa ledjenjakom, druga Bledsko jezero, treća pogled sa Stola prama sjeveru i zapadu.

Ne bi li i naše podružnice pokrenule planinske razglednice, da njima upozorju na krasote svoga kraja, a na vlastitu korist svoju.

Na Triglavu bili su ljetos prvi planinari 1. i 2. srpnja, medju ovima 2 gospodjice i 3 gospodje. Kroz Kut hodili su 2 i pô ure po sniegju, dočim na Kredarici ne bijaše sniega. Najnaporniji put bijaše od sedla pod Malim Triglavom, dok su došli do prvih klinova, odkuda su dalje uzlazili laglje.

Česka kuća, koju je sagradila vrla česka podružnica na Spodnjih Ravnih pod Grintavcem, posvećena je i otvorena 26. srpnja t. g. Odbor česke podružnice zastupao je kod te svečanosti dr. Chodounsky, kr. sveučilišni profesor, a osredni odbor »Slovenskog planin. društva« njegov predsjednik prof. Orožen i podružnički odbori.

»Planinski vestnik« veseli se otvorenju te kuće ovim riječima: ... »Česka kućo, budi nam pozdravljenja, budi nam veselje, budi sreća. Kliči glasno i vabi nas na vrhove i zdržuј s českim narodom na slovenskom tlu, da trajno planti sveti oganj bratske ljubavi!«